

KÖRNYEZETESZTÉTIKAI ÉRTÉKEK EGY NAGYVÁROSBAN³

Bevezetés

Minden emberi tevékenység, legyen az munka vagy szórakozás, valamilyen környezetben zajlik, ezért sem mindegy, hogy környezetünk milyen állapotban van. Tevékenységünkkel nemcsak mi hatunk környezetünkre, hanem a környezetünk is hatással van közérzetünkre, egészségünkre. Lelki és fizikai állapotunk pedig nagyban befolyásolja tevékenységeinket, kreativitásunkat.

Turisztikai szempontból is fontos a településkép, hiszen gyakran játszik szerepet a desztinációválasztásban. A vizuális konfliktusokkal terhelt városkép taszítja a turistákat, és mivel a leghatékonyabb reklám egy település számára az ismerősök jó véleménye, a pozitív „száj-propaganda”, ezért az esetleges csalódásokról szóló híreket csak nehezen tudják kompenzálni a prospektusok tökéletes képei.

Fontos, hogy környezetünk változásait folyamatosan figyelemmel kísérjük, és ha szükséges, lassítsuk vagy megállítsuk azokat a folyamatokat, amelyek vizuális konfliktusok kialakulásához vezetnek, illetve negatív hatást gyakorolnak ránk (Budai A. 2004). Az életminőség egyik meghatározó eleme az elégedettség környezetünkkel, amit a városrehabilitációval foglalkozó kutatások – miszerint a rendszerváltozás óta alapvetően nőttek a lakók lakással és lakókörnyezettel kapcsolatos elvárásai és igényei (Bajmóczy et al. 2012) – is igazoltak. Ennek ellenére a privát szférától (lakás-lakóépület) távolodva nő az elégedetlenség, ami azzal is magyarázható, hogy az átlagembernek a lakókörnyezet (lakónegyed) kialakításába (átalakításába) többnyire csak korlátozottan van beleszólása (Egedy 2007, 2009).

A táji (környezeti) elemek különböző szempontok szerinti vizsgálatával, azok kölcsönhatásainak elemzésével számos tudomány foglalkozik behatóan, ugyanakkor a táji megjelenés (a tájkép) és a beépített környezetek látványelemei (a településkép) tudományos vizsgálatára eddig kevés figyelmet fordítottak hazánkban. E tanulmánnyal ezt a hiányt igyekeztünk pótolni.

1. A kutatás célja, a feldolgozás módszere

A környezetesztétikai kutatásunk legfontosabb célja egy olyan szempontrendszer kialakítása, amely alkalmas lehet bármely utcakép esztétikai értékelésére. Az utcakép alapvető, meghatározó eleme az épületek és közvetlen környezetük látványa, tehát az értékelést is itt kell elkezdenünk. Az épületek és azok közvetlen környezetének valamilyen számszerűsített meghatározott értéke alapján egyszerű számtani átlaggal kiszámolhatjuk az utca, egy városrész utcáinak értékei alapján pedig a városrész környezetesztétikai értékét. Végül a városrészek átlagát meghatározva megkapjuk a településnek egy ugyancsak konkrét számmal kifejezhető esztétikai minőségét, amellyel összehasonlíthatjuk egy másik település hasonló módszerrel megkapott esztétikai értékét.

Az értékelő módszerrel valójában környezetünk látványát minősítjük. A több szempontot figyelembe vevő értékelés jellemzi az adott utca, városrész vagy település látványértékét, ezért azt egyféle „településesztétikai indexnek” nevezhetnénk. Ám mivel környezetünk látványa meghatározza viszonyunkat saját környezetünkhöz, pozitív értékelésnél azt élhetőbbnek

¹ SZTE JGYPK ATTI Földrajzi és Ökoturisztikai Tanszék

² ELTE TTK FFI Környezet- és Tájföldrajzi Tanszék

³ A tanulmány a JGYPK támogatásával (Cs/008/2016) készült

ítéljük, ezért tanulmányunkban a kapott értékszámokra inkább a *Vizuális Élhetőségi Index (VÉI)* fogalmat használjuk.

A település környezetesztikai értékelése felhívja a figyelmet a településen meglévő vizuális konfliktusokra, mielőbbi beavatkozást igénylő feladatokra. Szükség van persze ehhez egy folyamatosan frissülő adatbázisra, amelynek összeállítását korábbi kutatásaink (Karancsi et al. 2012, 2013) során Szeged városára vonatkozóan már megkezdtuk, és amit egy erre kifejlesztett honlapon hamarosan elérhetővé is teszünk. Reményeink szerint ez az adatbázis a város felelős vezetőinek és a településfejlesztőknek a munkáját is segíteni fogja abban, hogy a településen meglévő vizuális konfliktusok számát a lehető legkisebbre csökkentve egy valóban élhetőbb települési környezet létrehozásán munkálkodjanak.

Az egyes szempontokra adható pontok meghatározásánál törekedtünk arra, hogy minimalizáljuk a szubjektivitás torzító hatását. Ezért a lehető legkisebb – három értékválasztásos – minősítő rendszert alkalmaztunk. Első megközelítésre ez a módszer alkalmasnak tűnik bármely környezetesztikai elem objektív meghatározására, hiszen a „0” az elem hiányát, az „1” az elem meglétét jelenti, míg a „2” érték az elem jelentős mértékű jelenlétére utal. Az alapértékek esetében az értékelés úgy módosult, hogy a legalacsonyabb „1” értéket a legrosszabb fizikai állapot (látvány) kapta, kisebb esztétikai problémákért a „2” értéket, a legjobb – tökéletes esztétikai – megjelenésért pedig „3” pont járt (1. ábra).

1. ábra. Az alapértékek meghatározása az épületek állaga alapján (balról jobbra): nagyon rossz (1 pont); közepes, jól látható kisebb esztétikai problémákkal (2 pont); tökéletes állapotú, felújított épület (3 pont). Fotók: Karancsi Z. (2016)

Az elemzés során vizsgáltuk az utcaképbe való illeszkedést (egységességet) is. Ennek nehézségét a viszonyítási alap meghatározásának problémája adja. Véleményünk szerint az egységesség szempontjából vizsgált utcakép viszonyítási alapját elsősorban azok az egységes (használt) stílusban felépített épületek adják, amelyek többségben vannak az utcán belül. Általában a régebbi épületekhez kell illeszteni az újat, korábbi épületek látványába kell beilleszteni egy modern épületet, így teremtve meg az egységes utcaképet. Bonyolítja a kérdést, amikor nem tudunk kiemelni olyan épületeket, amelyek többségben lévén meghatározhatják az utcaképet. Ebben az esetben az is teremthet egyfajta „harmóniát”, hogy minden épület más és más. Az utcaképből ilyenformán mind építészeti stílusjegyei, mind mérete, mind pedig a felhasznált anyagok, technológia alapján kiemelhetők azok, amelyek jól illeszkednek egymáshoz, illetve az utcaképhez. Ezek az épületek kapták a 3 pontot. Ahol csak bizonyos vonások (pl. falszín, méret, hasonló stílusjegyek) egyeznek, így az illeszkedésük sem lehet tökéletes, azok az épületek 2 pontot kaptak. Végül ahol nagy a kontraszt az épület és az utcakép között, azokat csupán 1 ponttal értékeltük (2. ábra).

Valójában az alapértékek két kategóriájában (állapot és illeszkedés) a legrosszabbra értékelt (1 pont) épületek tekinthetők akár vizuális konfliktusnak is, de mivel az értékelő táblázat az épületek látványát, illetve az utcaképet befolyásoló vizuális konfliktusokat külön felsorolásban (negatív pontszámokkal) tartalmazza, ezért most ettől eltekintünk.

2. ábra. Az alapértékek meghatározása az épületek illeszkedése (egységessége) alapján (balról jobbra): a többi házhoz, illetve az utcaképhez sem stílusa, sem kivitelezése folytán nem illeszkedő épület (1 pont); méretével, színével kismértékben illeszkedő épület (2 pont); hasonló stílusú, egységes épületek (3 pont). Fotók: Karancsi Z. (2016)

Az alapértékek pontszámai mellett két esetben kiegészítő pontszámokat is adtunk.

Egyrészt minden épület kaphatott még maximum két kiegészítő pontszámot, ha van turisztikai jelentősége is, mégpedig 1 pontot helyi jelentőségű védettség (műemlék jellegű vagy műemlék), építészettörténeti vagy művészettörténeti jelentőség, és 2 pontot országos, esetleg nemzetközi jelentőség esetén (3. ábra).

3. ábra. Kiegészítő pontszámok a turisztikai értékek alapján (balról jobbra): művészettörténeti jelentőség (1 pont); műemlék és városképi jelentőségű épület (2 pont); műemlék és országos, illetve nemzetközi jelentőségű emblemikus épület (3 pont). Fotók: Karancsi Z. (2016)

Másrészt a városi környezet látványát felértékelő egészséges növényzet jelenlétére is adtunk maximum két pontot. Így természetesen 0 pont, ha nincs növényzet, 1 pont, ha akárcsak díszítő elemként, pl. erkélyládában megjelennek virágok, illetve pl. a homlokzat elé virágtartóba kiültetett tuják láthatók, és 3 pont járt akkor, ha gondozott gyepek és fás növényzet is megjelenik az épület közvetlen környezetében. Abban az esetben, ha gondozatlan, beteg, kiszáradt növényt találtunk, akkor ebből a szempontból 0 pontot kapott az épület, sőt a vizuális konfliktusok között meg is jelent a gondozatlan növényzet értékelése 1, vagy súlyos esetben 2 pont levonásával (4. ábra).

Az így kialakított értékelő rendszerben egy épület az alapértékekre maximálisan $3+3=6$, a kiegészítő értékekre pedig $2+2=4$, azaz összesen 10 pontot kaphatott.

Vizsgálatunk azonban itt nem ért véget. Megnéztük, hogy az épülethez kapcsolódóan van-e (vannak-e) vizuális konfliktus(ok), amely(ek) csökkentik a látvány esztétikai értékét. A dokumentálható konfliktusokat számba vettük és azokért pontokat vontunk le (-1 pont, súlyos esetben -2 pont). Az értékelés során a következő vizuális konfliktusok miatt vontunk le pontokat: gondozatlan növényzet, a falfirkák (bár ma már „street art”-ként megjelenő művészi

grafittikkal is találkozhatunk, de nem Szegeden!), piszok, szemet, töredezett – veszélyes – járdaburkolat, légvezetékek, reklámfeliratok-reklámtáblák, az intenzív közlekedés (forgalom) zaja, pora, kipufogógáza (5. ábra).

4. ábra. Kiegészítő pontszámok az egészséges növényzet pontozása alapján (balról jobbra): virágok a homlokzaton, erkélyen illetve az épület előtt (1 pont); virágok és virágtartóba ültetett fák jelenléte (2 pont); gondozott gyepesített területek fákkal. Fotók: Karancsi Z. (2016)

5. ábra. A városban található vizuális konfliktusok egy része. Fotók: Karancsi Z. (2016)

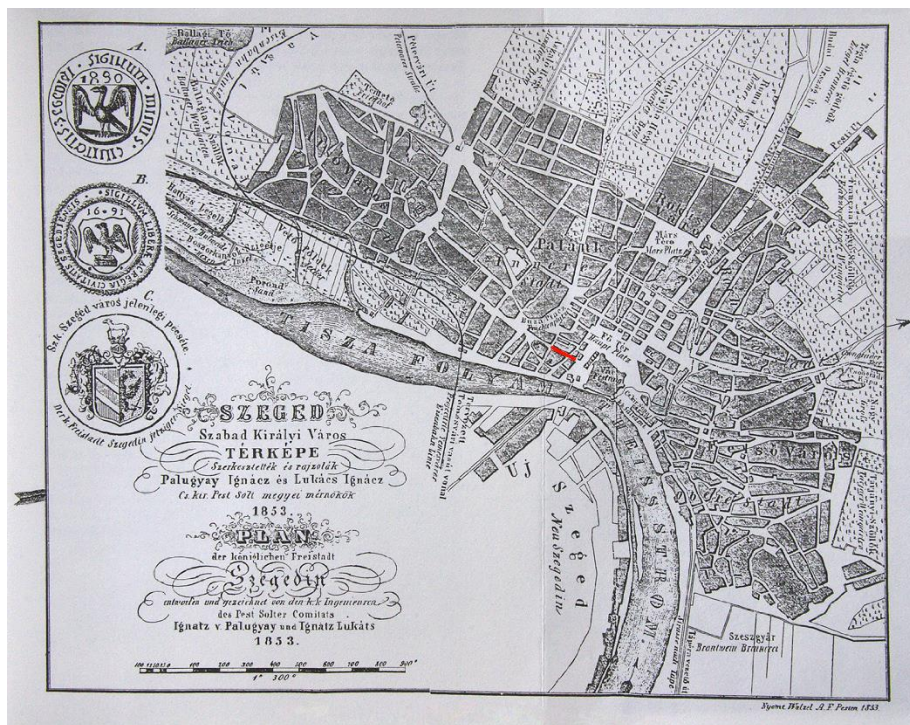
A vizsgált épületek végső pontszámát tehát az alap- és kiegészítő értékekre kapott pontszám összege adja meg, amiből levonásra kerültek a beazonosított vizuális konfliktusok pontjai, azok mértékének függvényében (-1 vagy -2 pont). Ezzel a viszonylag leegyszerűsített értékelő módszerrel sikerült elérnünk, hogy tesztelés során csupán elhanyagolható eltérés volt az értékelők minősítéseiben és a szubjektivitás csak korlátozott mértékben érvényesült.

2. Eredmények

A környezetesztétikai értékelő módszerünk tesztelésére Szeged korábbi, a várnegyedet (Palánkot) átszelő főutcáját, a mai Oskola utcát (6. ábra) választottuk, amely az egykori Gizzella-teret (ma Dóm tér) kötötte össze a várral (ma Roosevelt tér). Az 1853-ban készült térkép még a jellegzetes középkori városszerkezetet mutatja, ami a nagy árvíz utáni újjáépítés során

jelentősen megváltozott, Lechner Lajos tervei alapján modern körutas-sugarutas szerkezetté alakult (Arató L.–Bátyi Z. 2002).

A mai utca két oldala ellentétes utcaképet mutat. A páratlan oldalon gyönyörűen felújított történelmi házsor, a másik oldalon az 1960-as években épült, kevésbé jó állapotú szalagházak sora látható.

6. ábra. Szeged szabad királyi város nyugatra tájolt térképe a pirossal jelölt mai Oskola utcával (szerk. Palugyay I.–Lukács I. 1853)

Az utca páratlan oldalának házait a Dóm tér felől indulva háztömbökként értékeltük a megadott szempontok szerint. Felméréseink eredményeit az 1. táblázat tartalmazza. A táblázat fejlécébe bekerült az épület fotója is a hozzá tartozó házszámmal. A házszámok alatt piros színnel jelöltük az értékesebb épületek nevét.

Az 1. táblázat 1. oszlopában található sarki épület (27. sz.) pontszámainak összege 0 lett, ami részben abból adódott, hogy az 1980-as években készült épület sem stílusában, sem burkolásával, sem homlokzatszínével nem illeszkedik az utcaképbe. Valójában a klinkertégla borítású épület inkább a Dóm tér épületeivel (Somogyi könyvtár, Dóm) harmonizál, tehát azokkal teremt építészeti kapcsolatot. Másrészt a kevés kapott pontból levontunk pontokat az összefirkált falak, az összetöredezett járda, illetve a falra és az ablaküvegre ragasztott – részben letépett – reklámfeliratok miatt. Az utca fő építészeti értékeinek tekinthetők az egységes stílusú, felújított romantikus (klasszicista) polgárházak, melyek viszonyítási alapot jelentenek az utcarész épületei számára, és amelyek a töredezett járdaburkolat miatti levonás ellenére többnyire magas pontszámot kaptak (6-6 pont). A 13. számú, Vedres István által tervezett klasszicista Béró-ház – amely a város első kétemeletes épülete volt 1810-ben (Apró F.–Péter L. 2014) – műemlék jellegű épületként 1 pont levonás ellenére is 6 pontot kapott. Alsó részén az Alabárdos étterem található benne. Az utcarész egységét megbontja a Victor Hugo utca, melynek sarki épülete (11. sz.) jó állapotban lévő, szecessziós jellegű századfordulós épület. A forgalom és a hozzá tartozó zaj, por, kipufogógáz büze ebben az utcában csak szakaszosan jelentkezik, ezért nem vontunk le pontokat ezek miatt.

A Victor Hugo utca túloldalán folytatódik az Oskola utca páratlan oldala (2. táblázat).

1. táblázat. Az Oskola utca 27-11. épületeinek környezetesztétikai értékelése – sárga színnel kiemelve a vizuális konfliktusok miatti pontlevonások (szerk.: Karancsi Z. 2016)

									
hátszám	27	25	23	21	19	17	15	13	11
	p o l g á r h á z a k							Bérő-ház	
épület állapota	2	3	3	3	3	3	3	3	3
illeszkedés	1	1	3	3	3	3	3	3	2
turisztikai jelentőség (műemlék, műemlék jel., műv. tört. jelentőség)	0	0	1	1	1	1	1	1	1
növényzet	0	0	0	0	0	0	0	0	0
gondozatlan (beteg) növényzet	0	0	0	0	0	0	0	0	0
falfirka (grafitti)	-1	0	0	0	0	0	0	0	0
piszok (por), szemét	0	0	0	0	0	0	0	0	0
töredezett járda	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1	-1
reklámhirdetés reklámtakarás	-1	0	0	0	-1	0	0	0	0
légvezeték	0	0	0	0	0	0	0	0	0
forgalom (zaj)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
szag (bűz)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
összesített érték	0	3	6	6	5	6	6	6	5

2. táblázat. Az Oskola utca 9-1. épületeinek környezetesztétikai értékelése – sárga színnel kiemelve a vizuális konfliktusok miatti pontlevonások (szerk.: Karancsi Z. 2016)

					
hátszám	9	7	5	3	1
		Bozsics-ház	Mozsai-ház		
épület állapota	2	3	3	1	3
illeszkedés	1	3	3	1	2
turisztikai jelentőség (műemlék, műemlék jel., műv. tört. jelentőség)	0	1	1	0	0
növényzet	0	0	1	0	0
gondozatlan (beteg) növényzet	0	0	0	0	0
falfirka (grafitti)	0	0	0	0	0
piszok (por), szemét	-1	0	0	-1	0
töredezett járda	-1	-1	-1	-1	-1
reklámhirdetés reklámtakarás	0	0	0	0	0
légvezeték	0	0	0	0	0
forgalom (zaj)	0	0	0	0	0
szag (bűz)	0	0	0	0	0
összesített érték	1	6	7	0	4

A sarki takarékszövetkezet (9. sz.) modern épülete kevésbé illeszkedik az utcaképbe, de a takarékszövetkezet bejáratánál eldobott csikkek, por, piszok és a töredezett járda látványa is rontja (-2 pont) az értékelést. Az 1860-ban épített 7. számú Bozsics-ház és a mellette lévő Mozgay Károly szabómester egykori otthona (5. sz.) az utca felújított, értékes házai közé tartozik. Az utóbbit ablakai alatti ládákba telepített virágok díszítik. Ezzel az épületnek sikerült az utcarész legtöbb pontját összegyűjtenie (7 pont). Mellette találjuk az utca legrosszabb állapotban lévő, jellegtelen épületét (0 pont). Végül a híres Palánk cukrászda eklektikus, felújított palota épülete zárja az utca páratlan oldalát.

Visszatérve az utca Dóm tér felőli végére a páros oldal első épülete az 1866-ban épült egykori Wagner, majd Hungária szálló klasszicista stílusú, Hild József által tervezett, árkádos műemléképülete, amely ma a Magyar Tudományos Akadémia szegedi székháza (3. táblázat). A bejárata a Somogyi utca felől van (7. sz.). Az utcarész legértékesebb épülete az 1883-ban eklektikus stílusban épült Auer-ház (Auer József órasmester egykori háza és kereskedése), amely ma 4 csillagos hotelként működik. Ennek megfelelően igényesen kialakított, tujákkal díszített homlokzatának köszönhetően az egész utca legtöbb pontot (8 pont) kapott épülete lett. Az utcarész többi épülete a régi házak helyén az 1960-as években Borvendég Béla tervei alapján épült lakóházak. Ezek az épületek (az utcarészben található 9 épületből 6) tekinthetők egységes stílusukkal viszonyítási alapnak. A 8. számú épület értékét növeli az épület előtti gondozott virágágyás és az árkádos átjáró melletti kő hajóorr, amely az egykori Oroszlán vendéglő helyét őrzi, valamikor ugyanis annak sarkát díszítette a faragott motívum (az egykori hajóskapitányok kiszolgált hajójuk orrával ékítették portájukat). Az épület mellett egy kis park található, közepén a bányászok védőszentjének, Szent Borbálának a szobrával. Az utcarész utolsó épülete a délről és északról is parkokkal határolt modern 10 emeletes téglaház, az „Égő aranyról” (vagyis az olajról, tekintettel a Szeged környéki kőolajmezőkre) elnevezett épület (4. táblázat). A legendák szerint a szocialista várostervezés időszakában (1982) azért kellett ilyen magasra tervezni, hogy eltakarja a Dóm tornyait (Blazovich L. 2010). Az előtte és mögötte lévő parkok növelik az épület értékét (7 pont).

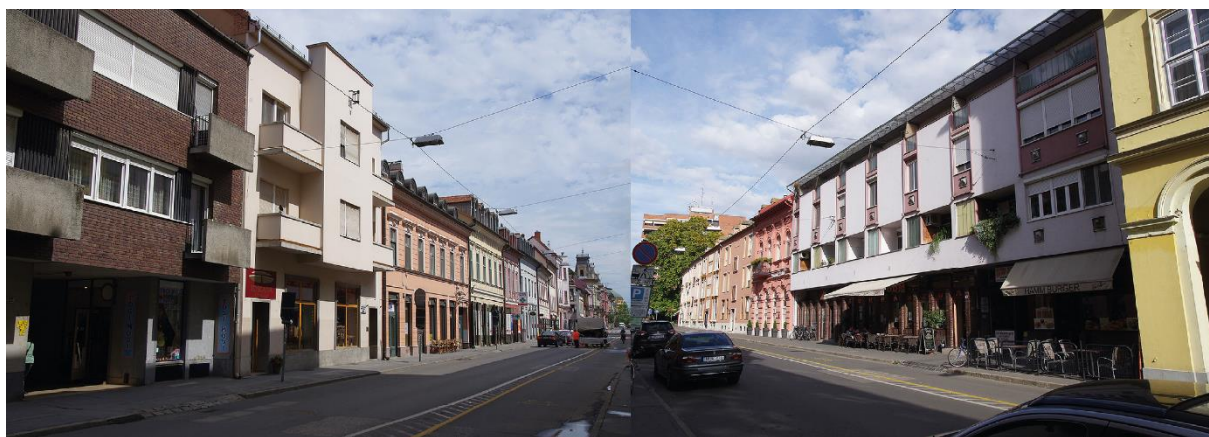
3. táblázat. Az Oskola utca 18-8. számú épületeinek környezeteszteztikai értékelése – sárga színnel kiemelve a vizuális konfliktusok miatti pontlevonások (szerk.: Karancsi Z. 2016)

házsám	Somogyi u. 7. SZAB székház	18	16 Auer-ház	14	12/A	12	10	8 kőhajóorr	4 Égő Arany ház
épület állapota	2	3	3	3	3	2	1	3	3
illeszkedés	2	3	2	3	3	3	3	3	1
turisztikai jelentőség (műemlék, műemlék jel., műv. tört. jelentőség)	1	0	1	0	0	0	0	1	1
növényzet	0	1	2	0	0	0	1	2	2
gondozatlan (beteg) növényzet	0	0	0	0	-1	0	0	0	0
falfirka (grafitti)	0	0	0	-1	0	-2	-1	-1	0
piszok (por), szemét	-1	-1	0	0	0	0	0	0	0
töredezett járda	0	0	0	-1	-1	-1	-1	-1	0
reklámhirdetés reklámtakarás	0	0	0	0	0	0	-1	-1	0
légvezeték	0	0	0	0	0	0	0	0	0
forgalom (zaj)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
szag (bűz)	0	0	0	0	0	0	0	0	0
összesített érték	4	6	8	4	4	2	2	5	7

Összeadva a páratlan oldal épületeire kapott összegeket, majd elosztva az épületek számával megkapjuk az utcakép Vizuális Élhetőségi Indexét (VÉI). Ugyanilyen módszerrel megkaphatjuk az utcarészre vonatkozó állapotértéket és az utca egységességi értékét is. Hasonló számításokkal megkaphatjuk a páros oldal értékeit is, sőt a két utcarészlet átlaga a teljes utcára ad ki minősítésre alkalmas értékeket (5. táblázat), amely alkalmassá teszi az utcakép (7., 8. ábrák) környezetesztétikai összehasonlítását más utcákkal.

5. táblázat. Az Oskola utca látványának környezetesztétikai értékelése (szerk.: Karancsi Z. 2016)

Oskola utca	páros o.	páratlan oldal	utcakép
VÉI	4,6	4,3	4,4
állapot	2,5	2,7	2,6
egységesség	2,5	2,2	2,3

7. ábra. Az Oskola utca látványának (páratlan-páros oldal) panorámája dél felől (fotó: Karancsi Z. 2016)

8. ábra. Az Oskola utca látványának (páros-páratlan oldal) panorámája észak felől (fotó: Karancsi Z. 2016)

Bár a Vizuális Élhetőségi Index (VÉI) alapján a páros oldal kapta a magasabb értéket – ami köszönhető részben annak, hogy az utcakép egységesebb, mint a páratlan oldalon, valamint az általánosan jelentkező, vizuális konfliktusként értékelt, majdnem a teljes utcán megfigyelhető töredezett járda miatti levonást kevesebbszer kellett alkalmaznunk, mint a túloldalon, ahol öt épülettel több található –, mégis a kevésbé egységes, de többségében felújított, építészettörténeti szempontból értékesebb épületekkel jellemezhető páratlan oldal a látványosabb (magasabb esztétikai minőséget képvisel). Ez is azt mutatja, hogy óvatosan kell bánnunk a kapott értékszámokkal és azokat csak megjegyzésekkel kiegészítve kapunk reális képet a látvány valós értékéről.

A teljes utcakép látványára kiszámolt összesített VÉI érték alkalmas más utcákkal való összehasonlításra.

3. Összegzés

Az elvégzett vizsgálat alapján megállapíthatjuk, hogy a Vizuális Élhetőségi Index (VÉI) alkalmas a település épületei, az utcakép látványának értékelésére, azok kiterjesztésével városrészek, települések esztétikai minősítésére. Fontos megemlíteni, hogy az utcák látványalapú értékelése mellett a teljes vizsgálathoz szükség van az ott élők, saját környezetük állapotát minősítő véleményére is, ami egy későbbi kérdőíves felmérés keretében valósul meg. Ebben azonban valószínűleg megjelennek azok az élhetőséget befolyásoló vizuális elemek is, amelyek a kapun belül vannak, és amire a mi vizsgálatunk nem terjedt ki.

Az értékelő módszer lehetőséget ad a vizuális konfliktusok települési kataszterének elkészítéséhez.

Az utcák felmérése után lehetőség van az adatok színkódokkal való térképes megjelenítésére, éppen ezért a későbbiekben tervezzük a teljes város környezetesztétikai értékelését, amit egy aktualizálható weblapon tennénk elérhetővé az érdeklődők számára.

Munkánk azzal a céllal készült, hogy segítse az önkormányzatot a település- és turizmusfejlesztés tervezésében, valamint a város környezeti (esztétikai) állapotáért felelős intézményeket mindennapi tevékenységük végzésében.

Irodalom:

- Apró F. – Péter L. 2014: Szeged útikönyv. Grimm Kiadó, Szeged. pp. 102-103.
- Arató L. – Bátyi Z. 2002: Szeged a palotás város. Szeged Megyei Jogú Város önkormányzat – IKV. pp. 84-88.
- Bajmóczy P. et al. 2012: Managing the socio-economic consequences of the climate change. In: Rakonczai J. – Ladányi Zs. (szerk.): Review of climate change research program at the University of Szeged (2010-2012). Institute of Geography and Geology, University of Szeged, pp. 105-121.
- Blazovich L. (szerk.) 2010: Szeged története 5. (1945-1990). Csongrád megyei Levéltár, Szeged, pp. 61-75.
- Budai A. 2004: Környezetesztétika, elmélet és gyakorlat. Építésügyi Tájékoztatási Központ Kft. Budapest 120 p.
- Egedy T. 2007: A történelmi belvárosok rehabilitációja vidéki nagyvárosainkban – Szeged és Győr. In: Enyedi Gy. (szerk.): A történelmi városközpontok átalakulásának társadalmi hatásai – Magyarország az ezredfordulón, Stratégiai tanulmányok a Magyar Tudományos Akadémián – Műhelytanulmányok, MTA Társadalomkutató Központ, Budapest, pp. 261-292.
- Egedy T. 2009: Városrehabilitáció és életminőség. Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest, 152 p.

- Karancsi Z. et. al. 2013: Az első benyomás, avagy városképelemzés egy nagyváros peremén. In: Frisnyák S, Gál A. (szerk.) Kárpát-medence: természet, társadalom, gazdaság. Nyíregyháza; Szerencs: Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet; Bocskai István Gimnázium, pp. 305-318.
- Karancsi Z. et. al. 2012: Vizuális konfliktusok térképezése egy nagyvárosban. In: Győri F. (szerk.) A tudás szolgálatában: földrajzi tanulmányok Pál Ágnes tiszteletére. Szeged: Egyesület Közép-Európa Kutatására, pp. 299-312.